

Demokrácia és információ

A demokrácia egyik aspektusa a kormányzati információhoz való szabad hozzáférés. A könyvtári/információs szakmának kiemelt problémája, miként lehet ezt az információt a nagyközönséghez eljuttatni.

Az információ – ma jobban, mint valaha – egy demokratikus társadalom döntő erőforrása: a választók információk alapján döntenek, s a választott és kinevezett tisztségviselők információk alapján hozzák meg az előbbieket érintő döntéseiket.

A könyvtárosok eddig is tisztában voltak az információ értékével; most azonban az oktatás, a gazdasági élet és a kormány vezetői is kezdik felismerni.

A kormányzati döntések meghozatala nem a választott és kinevezett tisztségviselők monopóliuma: egy demokratikus társadalom az informált közösség részvételén alapszik.

Bármennyire is fontos, hogy a polgárok könnyen hozzáférhessenek a kormány tevékenységét illető információkhoz, az amerikaiak ezt túlságosan is adottnak vették. Az utolsó évtizedben azonban a kormány túl sok információt nyilvánított bizalmassá, s megpróbált egy sor szövetségi hivatalt privatizálni, olyanokat, amelyek egyben az információ gazdag forrásai.

Az időben és költséghatékonyan kapott információ döntő jelentőségű az amerikai gazdasági élet versenyképessége szempontjából; egyre több akadály nehezíti azonban a hozzáférést az adópénzekből előállított jelentésekhez, tanulmányokhoz és statisztikákhoz.

A 80-as évek trendjei

Közművelődési és szakkönyvtárak sokasága szorult rá a kormányzati információra, s ugyanakkor a növekvő térítési díjak és a kormánypublikációk megszüntetése gátolják a hozzáférést.

A köznek szóló információk visszafogásával eltűnik a demokrácia alapja. Az információs társadalomban pedig kialakul az információban gazdagok és szegények két tábor.

A 80-as évek kormányzata sok olyan programot kezdeményezett, amelynek eredménye az volt, hogy kevesebb kormányinformáció vált hozzáférhetővé. 1982 óta minden negyedik kormányzati kiadványt megszüntették. Ez nem igazolható, mert sérti az alapvető jogokat, bármennyire szűkült is a költségvetés.

Az információs szakemberek, hát még az egyszerű állampolgárok számára sokszor nem könnyű megtalálni az információt, még ha hozzáférhető is. Nem eléggé integrált az információs politika, gyakran szét-

válik egymástól az információs technológia alkalmazása, az információk gyűjtése, használata és szét-sugárzása. Sokan egyszerűen nem tudnak arról, mennyi, számukra értékes kormányzati információ van, s még kevésbé arról, hogyan férhetnének hozzá.

Az információs szakember szerepe

A ma információs szakembere hamar felveszi az ombudsman szerepét az információt kereső és az információs források között. Viszont aggodalommal tölti el, hogy a szövetségi kormány az utóbbi évtizedben a magánszektorra kívánta hárítani az általa létrehozott információ terjesztését. A könyvtári és információs szakma azon van, hogy ne piaci feltételek alakuljanak ki a kormányzati, a nyilvános szektor információihoz való hozzáférés terén.

A WHCLIS kiváló alkalom arra, hogy a szakma rádöbben a polgárokat: a kormányzati információ értékes nemzeti erőforrás, amelyet meg kell védeni. Rá kell mutatni arra, hogy mennyiben korlátozták az ingyenes és/vagy szabad hozzáférést, s végső soron ez milyen hátrányokat jelent az állampolgárok számára, noha ez az információ az ő adójukból jön létre.

A kongresszus tagjait és a polgárokat egyaránt emlékeztetni kell arra, hogy minden kongresszusi körzetben legalább egy letéti könyvtár létezik, s országosan 1400 könyvtár biztosítja, hogy a nagyközönség legalább egy, akadályok nélküli úton juthasson hozzá a kormányzati információkhoz. Ez a biztonsági háló azonban veszélyben forog, ha azért az információért, amit eddig ingyen lehetett megkapni, a jövőben fizetni kellene.

Következtetés

Az USA kormányának sok problémával kell küzdenie: a költségvetés hiányának csökkentése, az állambiztonság érdekei, a műszaki fejlődéssel való lépéstartás, a tisztességtelen verseny elkerülése a magánszektorral; mégis egyensúlyt kell teremtenie ezek között a mindig jelen lévő, akadályozó tényezők és az USA állampolgárainak a között az elidegeníthetetlen joga között, hogy tudhassanak arról, mit tesz a kormányuk.

/MORTON, S. I.: The bicentennial of democracy: a WHCLIS theme. = Special Libraries, 1991. Spring. p. 109–112./

(Papp István)

Kompakt adatlemezeink gondozása

A CD-ROM lemezek sokkal érzékenyebbek akár a gyártási hibákra, akár az utólagos sérülésekre, mint a kompakt hanglemezek. Olyan kis hibák, amelyeket a hanglemezeiről az emberi fül meg sem hall, az adatle-

mezen már komoly zavart okozhatnak. Különösen súlyos lehet a probléma akkor, ha maga a kereső-szoftver is a kompaktlemezen található.

A CD-ROM technika nagyon összetett hibadetektáló és -javító rendszert alkalmaz, amely akár 4000 bit hosszúságú sérült adatszakaszt is helyre tud állítani. Ez a rendszer az esetleges gyártási hibák többségével megbirkózik. Az általunk okozott hibák kezelése azonban ezenfelül jelentkezik többletként.

Amikor megkapjuk a CD-ROM lemezt, a mi feladatunkká válik, hogy védjük a végzetes sérülésektől. Teendőinket jobban megérthetjük, ha áttekintjük a lemez felépítését.

A lemez olvasása alulról, a címke nélküli oldalról történik. A fényvisszaverő réteg azonban, amely az információ kiolvasását lehetővé teszi, közvetlenül a lemez felső oldala alatt van, csak egy poliakril védőréteg és a címke takarja. Mindezek a felső rétegek együtt a lemez összvastagságának mindössze 1%-át teszik ki, a maradék 99% az alsó, átlátszó polikarbonát hordozóréteg. Vagyis, azzal szemben, amit első ránézésre gondolnánk, a lemez sérülékenyebb oldala a felső oldal. Ha például erre normálisan rányomott tollal jelzést írunk, helyrehozhatatlanul tönkreteszhetjük az adatokat.*

Az alsó lemezoldal sérülése is okozhat adatvesztést. A kisebb karcolások nem okoznak bajt, mert a lézersugár fókuszán kívül esnek. A komolyabb karcolások azonban helyrehozhatatlan adatvesztést okozhatnak, különösen akkor, ha párhuzamosak az adatsávval. A sávra merőleges (sugárirányú) karcolások kevésbé veszélyesek. Ezért a lemez esetleg szükségessé váló tisztítását puha, pormentes

ronggyal mindig a középtől sugárirányban kifelé, a szélek felé végezzük, soha ne körkörös mozgással. Ne használjuk a kompakt hanglemezekhez gyártott tisztítóeszközöket, mert azok forgómozgással tisztítanak.

A lemezt mindig csak a peremén fogjuk meg, és használaton kívül mindig a saját dobozában tartjuk. Különösen a gyakori lemezcserék tesznek hajlamosá bennünket arra a hibás gyakorlatra, hogy a lemezt letegyük az asztalra, ahol azután arrébb toljuk, könyveket és más holmit rakunk rá. A félmagasságú olvasókban használatos lemezkazetta minimumra csökkenti ezt a veszélyt.

Az újabban kihozott, és a még csak tervezett olvasókészülékek között sok olyan van, amely különböző megoldásokat tartalmaz a porlerakódás csökkentésére. Egyes előállítók úgy tervezték át a betöltőnyílás ajtaját és a légáramlás irányát, hogy a por ne haladjon át a lemezkamrán. A Hitachi 3600 és 3650 típusú olvasók automatikus lencsetisztítót is tartalmaznak. Amelyik olvasóban ilyen nincs, ahhoz használhatjuk a kompakt hanglemezek lejátszóhoz gyártott kefésszerű lencsetisztító lemezt.

Fokozott gondot okoz a lemezek kezelése azokban a könyvtárakban, ahol azokat az olvasók kezébe adják. Ezekben a könyvtárakban helyes, ha a személyzet rendszeres időközönként ellenőrzi a lemezek állapotát, a lemezeket használó olvasókat pedig arra biztatják, hogy minden olvasási problémát azonnal jelezzenek.

/HERTHER, N. K. (szerk.): CD-ROM disk maintenance and care. = Laserdisk Professional, 3. köt. 2. sz. 1990. p. 86–87./

(Válasz György)

Bibliofile: időszaki kiadványok katalógizálása CD-ROM adatbázis segítségével

Az amerikai Library Corporation által 1985-ben közreadott *Bibliofile* volt az első kereskedelmi forgalomba hozott, könyvtári célokra kifejlesztett CD-ROM lemez. Azóta több, az időszaki kiadványok katalógizálását támogató CD-ROM adatbázis is megjelent (Supercat, Lasercat, CD-CATSS, Ulrich's Plus, The Serials Directory). A szerző egy projekt keretében ezek közül elemzett néhányat.

A Bibliofile 4.03-as verziójával foglalkozó részletes tanulmányában elemzést nyújt az adatbázis gyűjtőköri, tartalmi és visszakereshetőségi, megjelenítési, szerkeszthetőségi, kinyomtatási, helyi információs rendszerben való tárolásuk és keresőrendszerük kérdéseiről, módszereiről, valamint az időszaki kiadványok könyvtári kezelését támogató egyéb funkciókról.

A vizsgálat hardvereszközei: IBM PC/XT-k és IBM

PC/AT-k (valamint ezekkel kompatibilis gépek) 640K RAM-mal és 30 Mb-ot merevlemezrel, Hitachi 1503 típusú CD-lejátszó, illetve az ennek megfelelő AMDEK 2000.

MÓDSZER

A Bibliofile elemzéséhez és értékeléséhez valódi mintaanyag, a Számalk könyvtára 423 folyóiratcímét feltáró cédulakatalógusának online katalógussá alakítása szolgált alapul. A címek megoszlása megjelenési országok szerint: USA 157, Magyarország 99, Nagy-Britannia 75, NSZK 32, Hollandia 26, Szovjetunió 7, Svájc 6, NDK 6, Franciaország 5, egyéb 12. Nyelvek szerinti megoszlás: angol 283, magyar 92, német 29, többnyelvű 6, francia 4, egyéb 9. A címek keresésére a következő adatelemek szolgáltak: ISSN, cím, címváltozatok.